

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Муниципальное образование «Закаменский район»
Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение
«Бортойская средняя общеобразовательная школа»
(МАОУ «Бортойская СОШ»)

РАССМОТРЕНО
на Педагогическом совете
(Протокол № 1
от 25.08.2023 года)

СОГЛАСОВАНО
Наблюдательным Советом
(Протокол № 1
от 25.08.2023 года)

УТВЕРЖДЕНО
Приказом по МАОУ
«Бортойская СОШ» № 58
от 28.08.2023 года

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Бурятская литература»
для обучающихся 10 класса

у. Бортой 2023 г

ТАЙЛБАРИ БЭШЭГ

«Буряад литература» гэхэн курсын ажалай программа хадаа Россиин Федерациин хуралсалай Министерствын тогтоолнууд дээрэ үндэхэлжэ зохёогдоһон хуралсалай программа болоно:

- Федерального закона от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;

- приказа Минпросвещения России от 22.03.2021 № 115 «Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам – образовательным программам начального общего, основного общего и среднего общего образования»;

- приказа Минпросвещения России от 18.05.2023 № 370 «Об утверждении федеральной образовательной программы основного общего образования» (далее – ФОП ООО);

- приказа Минпросвещения России от 31.05.2021 № 287 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (далее – ФГОС ООО третьего поколения);

- Закона Республики Бурятия от 13.12.2013 № 240-V «Об образовании в Республике Бурятия»;

- Закона Республики Бурятия от 10 июня 1992 г. №221-ХП «О языках народов Республики Бурятия» (с изменениями и дополнениями);

- Устав МАОУ «Бортойская СОШ»

- Основная образовательная программа основного общего образования МАОУ «Бортойская СОШ»

10-дэхи классай «Буряад литература» («Бэлиг» 2016 он) гэхэн ном (авторнууд Халхарова Л.Ц, Бадмацыренова Ц.Б.) программын ёһоор хараалагдаһан эрдэмэй, буряад хэлэнэй теориин, методикын талаар мүнөө сагта нэбтэрүүлэгдэжэ байһан эрилтэнүүдые баримталан зохогдоо.

Тус программа гүрэнэй Федеральна стандарт, Буряад Республикын хуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын туршалгын программа дээрэ үндэхэлэгдэнэ. Буряад дунда хургуулида түрэлхи литература хуралсалай предмет болгогдожо, үзэгдэжэ байдаг гээшэ.

Программа иимэ хубинуудһаа бүридэнэ: тайлбари бэшэг, хуралсалай- тематическа түсэб, программын байгуулга ба удха, календарно-тематическа түсэб, хурагшадай мэдэсэ шадабариин гол эрилтэнүүд, хуралсалай методическа хангалга, хабсаргалта

Буряад литература үзэлгэ болбол имагтал образоор харуулдаг дээрэхээ хурагшадые арад зондоо үнэн сэхээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ тон ехэ удха шанартай.

Түрэлхи литературын программа тематическа принципэй үндэхэн дээрэ байгуулагдаба. Эндэ арадай аман зохёолнууд, буряад литература сооһоо удхын ба байгуулалтын талаар хурагшадай ойлгосо, мэдэсэдэ таарамжатай уран хайханай зохёолнууд шэлэгдэн абтажа, тайлбарилан уншахаар, шудалан үзэхөөр хараалагдаба. Эдэ зохёолнууд хадаа түүхын үе сагтай, арад зоной үйлэ хэрэгтэй, түүхэтэй, түрүү хүнүүдэй дүрэтэй сэхэ холбоотой юм.

Россиин Федерациин хуралсалай эмхинүүдэй федеральна хуралсалай түсэбөөр буряад литературада 68 саг үгтэгдэнэ.

ПРОГРАММЫН БУРИДЭЛ

1. Оролто хэшээл.
2. Оюун ухаанай зохёолнууд
3. Бурядай түүхэ бэшэгүүд
4. ХХ зуун жэлэй 2-дохи хахадай буряад зохёол
5. Б.Барадинай зохёохы болон эрдэм шэнжэлхэ ажал
6. Ж.Тумунов «Сэсэгма»
7. Н.Балданогой «Энхэ-Булад баатар
8. Д.Хилтухин «Солдадай ном
9. Ж.Тумунов «Нойрһоо һэриһэн тала»
10. Х.Намсараев «Үүрэй толон»
11. Ч.Цыдендамбаев «Түрэл нютагһаа холо»
12. А.Бальбууров «Зэдэлээтэ зэбэнүүд»
13. Ж.Балданжабон «Сэнхир хаданууд»
14. Д.Жалсараев «Газар дэлхэйн дуунууд»
15. Н.Дамдинов «Эсэгийн нэрэ»
16. Д.Улзытуев «Ая ганга»
17. Н.Нимбуев «Шүдэрлэгдэһэн сахилгаан»

ЬУРАГШАДАЙ ШАДАБАРИНУУД

Һурагшын өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные УУД):

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдээндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдээндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрэ харуулха
  - хэлэээ баян, тодо, уран , сэбэр болгохоёо оролдохо;
  - түрэл орондоо, байгаалидаа дуратай байһанаа, уг гарбалайнгаа утаһа мэдэһэнээ харуулжа шадаха;
  - уншаха, харилсаха дуратай байха;
  - бэшэхэ шадабаритай байха, шагнажа абаад бэшэхэ, зохёон бэшэхэ;
  - сэдхэлэйнгээ байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнүүд тухайгаа зохёон бэшэхэ;
  - түрэл хэлэээ шудалха эрмэлзэлтэй байха;
  - өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бээ гуримшуулаад ябах шадабари (регулятивные УУД)

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ;
- багшатаяа сугтаа һуралсалай проблемнжэ асуудал яажа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха;
  - хэһэн ажалай түсэбтэй, алгоритмын ёһотой тааруулха, зэргэсүүлхэ, ажалаа шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
  - өөрынгөө, һурагшатай ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болообиб гэжэ элирүүлжэ һураха, критеринүүдые зохёохо.

Оршон тойрониие шудалха шадабари (познавательные УУД)

- тестээр дамжуулагдан мэдээсэлнүүдэй янза ойлгохо: юн тухай хэлэгдэнэб, гол удхань, идеян ямар бэ?
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;

- ондо ондоо түхэлтэй текстүүд сооһоо (текст, схемэ, хүсэнэг, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;

- анализ, синтез хэхэ;
- шалтаан хойшолон хоёрой хоорондохи холбоо харуулха;
- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- Хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол аман ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха

- хэлэхэ харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, монолог, диалог хэрэглэжэ шадаха;
- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;
- хүнэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгыы һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;

- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ, асуудалнуудые табиха.

Буряад литератураар шадабари (предметные результаты)

Һурагшад иимэ юумэнуудые мэдэхэ ёһотой:

- Үзэһэн зохёолойнгоо автор тухай, номой нэрые;
- Үзэһэн зохёолойнгоо гол үйлэнуудые (сюжет, геройнууд, тэдэнэй хоорондохи харилсаан тухай;

- портрет, пейзаж, эпитет, метафора тухай, тэдэнэй онсо янзануудые;
- программаар хараалагдаһан сээжэлдэхэ ёһотой зохёолой хэһэгүүдые, шүлэгүүдые.

Һурагшад иимэ юумэнүүдые хэжэ шадаха ёһотой:

- уран зохёолшын зохёол соогоо бэшэһэн уран зураглалые хөөрэжэ;
- үзэжэ байһан зохёолой гол шухала үйлэнүүдые бусад олон юрын үйлэнүүдһээ илгажа;
- зохёол сохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагаание, сагые, тэрэнэй хойшолонгые элирүүлжэ;

- үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргануудые, байгаалиин зураглалнуудые текст сооһоо илгажа;

- зохёолой геройдоорыньхэнэг, хэрэг, үйлэ,хэлэһэн һанал бодолынь баримталан, характеристикэүгэжэ;

- уран зохёол болон хрестоматии соохи текст зүбоор, тодорхойгоор уншажа;
- сээжэлдэһэн зохёолоо тодоор, уранаар уншажа;
- багашаг эпическэ зохёол болон ехэ зохёолой хэһэгүүдые тобшоор, удхадань дүтэрхыгоор, түүбэрилэн найруулан бэшэжэ;
- зохёолой герой тухай хөөрэжэ;
- багахан эпическэ зохёолой удхаар түсэб табижа;
- өөрынгөө дураар уншаһан зохёол тухайгаа һанамжаяа, ойлгоһоноо өөрынхээрээ хөөрэжэ;

- уран зураашадай гоё һайхан зураг тухай ойлгоһоноо, һанамжаяа хэлэжэ;

ПРОГРАММЫН БАЙГУУЛГА БА УДХА

Оролто хэшээл. Литература, тэрэнэй хүнэй сэдхэлэй байдалда оруулдаг үүргэ. Уран зохёол – үгын уран найхан. (2)

Оюун ухаанай зохёолнууд. «Үльгэрэй далай» гэжэ бэшэмэл зохёол тухай. (2) Бурядай түүхэ бэшэгүүд. В.Юмсунув. Хориин 11 уг изагуурай туужа. (2)

XX зуун жэлэй эхин үеын түрэл буряад уран зохёол. (2)

Б.Барадин «Доржо Банзаров тухай». (2)

XX зуун жэлэй 1-дэхи хахадай зохёол. СолбонэТуяа «Сэсэгтэ тала», «Город». (2)

Б.Барадинай зохёохы болон эрдэм шэнжэлхэ ажал. «Сэнгэ баабай». Сэнгэ баабайн ажабайдал. Ород эмшэн буряад зоной байдал. «Сэнгэ баабай» (4)

Ж. Тумунов «Сэсэгма». (2)

Н.Балданогой зохёохы зам. «Энхэ-Булад баатар». (4)

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үеын буряад уран зохёол, шүлэглэмэл зохёол.

Ц.Зарбуев «Нархан».

Д.Мадасон «Хабар», «Алта мүнгэнһөө үнэтэй адха хара шорой». (2)

Дайнай үеын үргэлжэлһэн зохёол.

Ж. Тумунов «Наранай орохо зүг тээшэ».

Ц. Номтоев «Сталинград шадарай агууехэ тулалдаан» (Дайнай үеын дэбтэрнүүдһээ хэһэгүүд. Д.Хилтухин «Солдадай ном». (3)

Дайнай үеын зүжэглэмэл уран зохёол. Тайшаагай ташуур.

Ж.Тумуновай зохёохы зам. «Нойрһоо һэриһэн тала» романай бэшэгдэһэн түүхэ. Дамбатан. Тохотынхи. Табхайн Дугар. Алханын отрядыхид. (5) Х.Намсараевай уран найханай юртэмсэ. «Үүрэй толон» романай түүхэтэ үндэһэн. ((7)

Ч.Цыдендамбаевай уран найханай юртэмсэ. Түрэл нюотагһаа холо. «Холо ойрын түрэлнүүд». (7)

А.Бальбууровай уран найханай юртэмсэ. Зэдэлээтэ зэбэнүүд. (5) Ж.Балданжабоной уран найханай юртэмсэ. «Сэнхир хаданууд». (4)

Д.Жалсараевай уран найханай юртэмсэ. «Газар дэлхэйн дуунууд». (2) Н.Дамдиновай уран найханай юртэмсэ. «Эсэгийн нэрэ». (2)

Д.Улзытуевай уран найханай юртэмсэ. «Ая ганга», «Баруунай баруун эрьедэ». (2)

Н.Ш.Нимбуев «Шүдэрлэгдэһэн сахилгаан». (2)

КАЛЕНДАРНА-ТЕМАТИЧЕСКА ТҮСЭБЛЭЛГЭ

№ п/п	Темэ	Саг		Үзэхэ саг
		хам та	Шалгалтын хүдэлмэри	
1	Оролто хэшээл.	1		
2	Оюун ухаанай зохёолнууд. Үльгэрэй далай. Бисачи хүбүүн тухай зүйл. Данжила гэжэ нэрэтэй гэрэй эзэн тухай	1		
3	Бурядад түүхэ бэшэгүүд. В.Юмсунов. Хориин 11 угизагуурай туужа.	1		
4	XX зуун жэлэй эхин үеын түрэл буряад уран зохёол. Б.Барадин «Доржо Банзаров тухай»	1		
5	XX зуун жэлэй 1-дэхи хахадай зохёол. Солбонэ Туяа «Сэсэгтэ тала», «Город»	1		
6	Б.Барадинай зохёохы болон эрдэм шэнжэлхэ ажал	1		
7	«Сэнгэ баабай»	1		
8	Сэнгэ баабайн ажабайдал. Ород эмшэн буряад зоной байдал	1		
9	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. «Сэнгэ баабай» хөөрөөгөөр зохёол бэшэхэ	1	1	
10	Ж. Тумунов «Сэсэгма»	1		
11	Н.Балданогой зохёохы зам	1		
12	«Энхэ-Булад баатар»	1		
13	Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай үеын буряад уран зохёол, шүлэглэмэл зохёол. Ц.Зарбуев «Нархан», Д.Мадасон «Хабар», «Алта мүнгэнһөө үнэтэй адха хара шорой»	1		
14	Класшаа гадуур уншалга	1		
15	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1	1	
16	Шалгалтын хүдэлмэри	1	1	
17	Дайнай үеын үргэлжэлһэн зохёол. Ж. Тумунов «Наранай орохо зүг тээшэ». Ц. Номтоев «Сталинград шадарай агуу ехэ тулалдаан» (Дайнай үеын дэбгэрнүүдһээ хэхэгүүд.	1		
18	Д.Хилтухин «Солдадай ном»	1		
19	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайн тухай зохёолго бэшэхэ.	1		
20	Дайнай үеын зүжэглэмэл уран зохёол	1		
21	Тайшаагай ташуур	1		
22	Ж.Тумуновой зохёохы зам	1		

23	«Нойrhoo нэриhэн тала» романай бэшэгдэhэн түүхэ	1		
24	Дамбатан. Тохотынхи. Табхайн Дугар	1		
25	Алханын отрядайхид	1		
26	Дэлгэр «Хоёр харгын хоорондуур ябахаб»	1		
27	Зохёол бүхыдэнь дабталга	1		
28	Шалгалтын хүдэлмэри	1	1	
29	Х.Намсараевай уран найханай юртэмсэ	1		
30	«Үүрэй толон» романай түүхэтэ үндэhэн	1		
31	Галшатан: Галша. Дари. Должод	1		
32	Цыремпил Должод хоёр	1		
33	Галша үбгэнтэнэй, баян Бадмын ааша	1		
33	Түрэхэн нютагаа бусалга	1		
34	Тестын хүдэлмэри	1		
35	Творческо практикум. Семинар, элидхэл-шэнжэлгэ, реферат	1		
36	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Ж.Тумунов Х.Намсараев хоёрой романуудые зэргэсүүлэн, зохёолго бэшэхэ	1		
37	Классхаа гадуур уншалга	1		
38	Ч.Цыдендамбаевай уран найханай юртэмсэ	1		
39	Түрэл нютагһаа холо	1		
40	Нюуса ном. Холын нютагта үншэрэлгэ	1		
41	Доржын нүхэд	1		
42	Доржо Таня хоёр	1		
43	Ородой түрүү хүнүүдэй нүлөөн	1		
44	Х.х Доржо Банзаров – түрүүшын эрдэмтэн	1		
45	Шалгалтын хүдэлмэри	1	1	
46	Ч.Цыдендамбаев «Холо ойрын түрэлнүүд»	1		
47	Хоёрдохи бүлэг	1		
48	Гурбадахи бүлэгэй удха	1		
49	Зохёол бүхыдэнь дабтаха	1		
50	А.Бальбуровой уран найханай юртэмсэ	1		
51	Зэдэлээтэ зэбэнүүд романай гол удха	1		
52	Ондрии Ута Мархаас хоёр	1		
53	Савелий Кузнецов Михаил Ханта Дорондоевууд	1		
54	Творческо практикум Фольклор ба литература	1		
55	Ж.Балданжабоной уран найханай юртэмсэ	1		
56	«Сэнхир хаданууд» Үбгэнэй гомдол	1		
57	Даржаа Тумуров Шэнэ парторг	1		
58	Зохёолой хүдэлмэри (мини-олимпиада)	1		
59	Д.Жалсараевай уран найханай юртэмсэ	1		
60	«Газар дэлхэйн дуунууд»	1		
61	Н.Дамдиной уран найханай юртэмсэ	1		

62	«Эсэгийн нэрэ»	1		
63	«Шэлдэй зангийн дуун»	1		
64	Д.Улзытуевай уран найханай юртэмсэ	1		
65	«Аяганга», «Баруунай баруун эрьедэ»	1		
66	Н.Ш.Нимбуев «Шүдэрлэгдээн сахилгаан	1		
67	Уншаад, үзөөд байхадаа...	1		
68	Жэл соо үзэһэнөө дабтаха	1		68

БАГШЫН ХЭРЭГЛЭХЭ МЕТОДИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА

1. Халхарова Л.Ц., Бадмацыренова Ц.Б. «Буряад литература» Нуралсалай ном – хрестоматии, Улан-Удэ, ГБУ РЦ «Бэлиг», 2016 он.
2. Б.Д. Цыренов, Б.К. Ширапов, Б.Б. Шойнжонов «Нурагшадай заатагүй мэдэхэ үгэнүүдэй нөөсэ», Улан-Удэ, ГБУ РЦ «Бэлиг», 2016 он.
3. Б.Д. Цырендоржиева «Комплексный анализ текста», учебно – методическое пособие. Улан-Удэ, издательство БГУ, 2016 г.
4. «Буряаднургуулиин программа», 5-11 классууд.составитель: С.Ж. Балданов - Улан –Удэ: «Бэлиг», 2009 г.
5. С.Г. Осорова. «Мүнөөүсынбуряад уран зохоол» (XX зуунжэлэйһүүл – XXIзуунжэлэй эхин). Хрестомати. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010 он.

НУРАГШАДАЙ ХЭРЭГЛЭХЭ ЛИТЕРАТУРА

1. Халхарова Л.Ц., Бадмацыренова Ц.Б. «Буряад литература» Нуралсалай ном – хрестоматии, Улан-Удэ, ГБУ РЦ «Бэлиг», 2016 он.
2. Б.Д. Цыренов, Б.К. Ширапов, Б.Б. Шойнжонов «Нурагшадайзаатагүймэдэхэүгэнүүдэйнөөсэ», ГБУ РЦ «Бэлиг», 2016 он.
3. Л.Ц. Халхарова. XX зуунжэлэй эхин үсынбуряад уран зохоол: хрестомати – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2009 он.
4. С.Г. Осорова. «Мүнөөүсынбуряад уран зохоол» (XX зуунжэлэйһүүл – XXIзуунжэлэй эхин). Хрестомати. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010 он.
5. «Мүнгэндуһалнууд» 9-11 классууд «Электронная книга бурятской литературы».